

Dini qurumlarla iş: Azərbaycan dövləti örnək münasibət sərgiləyir

Sevinc Qarayeva

Azərbaycanda 2009-cu ildən bu günə qədər 7 dini qurum ləğv edilib. 2009-cu illə müqayisədə 2023-cü ildə dini qurumların qeydiyyatına alınması prosesinin əhatə dairəsi iki dəfə artıb. 2017-ci ildə bu göstərici 760, 2019-cu ildə 940 olub. 2023-cü ildə isə dövlət qeydiyyatına alınan dini qurumların sayı 1002-dir.

Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin (DQİDK) sədrinin müavini Gündüz İsmayılovun sözlərinə görə, hazırda ölkədə 958 islam, 37 isə qeyri-islam təmayüllü dini qurum dövlət qeydiyyatına alınıb: "Azərbaycanda son bir ildə 181 din xadiminin fəaliyyətinə xitam verilib. Son bir il ərzində din xadimləri üzrə 169 təyinat olub. 21 rotasiya olduğu halda, 181 din xadiminin fəaliyyətinə xitam verilib".

G.İsmayılov Azərbaycanda son üç il ərzində nəşrinə icazə verilən dini ədəbiyyatın sayını açıqlayıb: "2021-ci ildə nəşrinə icazə verilən dini ədəbiyyat sayı 244 olub və 16-nin nəşrinə icazə verilməyib. 2022-ci ildə nəşrinə icazə verilən dini ədəbiyyat sayı 226 olduğu halda, 8-nin nəşrinə izn verilməyib. Bu il isə 181 dini ədəbiyyatın nəşrinə icazə verilib, 7-nin isə nəşrinə icazə verilməyib. Azərbaycanın dini mühitinə xaricdən təsirləri, kənar təsirləri sıfıra endirmək bizim üçün əsas məqamlardan biridir. Çünki din sahəsində hər hansı xırda bir məsələ belə varsa, mütləq burada bir kənar təsir, ən azı kənar ideoloji müdaxilə var. Ona görə din sahəsinin sağlam qalması, Azərbaycan xalqının bu zənginliklərini qoruyub-saxlamağımız üçün kənar təsirləri sıfıra endirməliyik. Bu istiqamətdə digər aidiyyəti dövlət qurumları, o cümlədən, hüquq mühafizə orqanları, Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi ilə birgə kənar təsirləri azaldırıq, mənə elə gəlir ki, hazırda bu istiqamətdə uğurlarımız var. Əsas işləri həm də yüksəkixtisaslı kadrlar yetişdirməkdir. O kadrlar ki, din sahəsində milli kadr olacaq, Azərbaycanın ziyalı kontingentinin tərkib hissəsinə çevriləcək. Azərbaycanlı kimi düşünəcək, azərbaycanlı kimi yaşayacaq və Azərbaycan üçün çalışacaq. Əsas bunlara nail olmaqdır. Biz din xadimləri təyin edərkən onlarla centlmen şərt kəsirik. Təyin etdiyimiz din xadiminə deyirik ki, sizdən istədiyimiz bircə şeydir: Allaha xatir, Allah rızası üçün millətə, ümmətə xidmət, Vətənə, dövlətə sədaqət. Sırf Allaha xatir, Allah rızası üçün ümmətə, millətə xidmət edən din xadimi Vətəninə, dövlətinə də sadıq oldusa, bizim bu sahədə demək olar ki, problemlərimiz qalmayacaq".

G.İsmayılovun dediyinə görə, bu gün dini təhsil Dövlət Komitəsi üçün prioritet istiqamətlərdən biridir. Təsadüfi deyil ki, son bir ildə Dövlət Komitəsində ayrıca bir şöbə - Dini təhsil şöbəsi yaradılıb. Prezidentin Sərəncamı ilə 2018-ci ildə Azərbaycan İlahiyyat İnstitutu yaradıldı. İlahiyyat İnstitutunun ötən il məzunları oldu. O məzunların bir hissəsi müsahibədən keçdikdən sonra təyinat aldılar: "Bu il də məzunlarımız var. Hazırda İnstitutda 305 tələbə təhsil alır. Ötənlik və builki məzunların sayı 87 nəfərdir. Təhsil alanlardan 14 nəfəri xarici vətəndaş olan azərbaycanlılardır, əsasən İğdır, Qars və Gürcüstandan olan soydaşlarımızdır. Biz nəzərdə tutmuşuq ki, onların sayını bir az da artırmaq. Hazırda dini təhsillə bağlı qarşımıza qoyduğumuz məqsəd nədir? Birinci: Qanun xaricdə dini təhsil almağı qadağan etmir, amma açığı biz bunu məqsədəuyğun saymırıq. Bəzən bunu da doğru qəbul etməyənlər, müxtəlif izahat verənlər var. Məsələn, adam deyir ki, niyə mən xaricdə riyaziyyat, coğrafiya, idarəetmə üzrə təhsil ala bilərəm, din üzrə təhsil ala bilmərəm? Məsələ burasındadır ki, dinlə riyaziyyat eyni deyil, din ideoloji məsələdir, ideoloji işdir. Mən xaricdə dini təhsil alan azərbaycanlıların hamısını xarici ölkələrin təsir dairəsinə düşdüyünü iddia etmirəm. Onların da içərisində Vətəninə, dövlətinə sevmən insanlar var. Amma biz xaricdə təhsili niyə doğru saymırıq? Çünki din yalnız şəriətdən ibarət deyil. Bir var şəriət, bir də var mədəniyyət. Mənlə bir iranlı, pakistanlı, misirli, ərəb eyni şəriəti paylaşa bilərik. Amma mədəniyyətimiz fərqlidir. Çünki mədəniyyəti formalaşdıran təkəcə din deyil. Dinlə yanaşı, hər bir xalqın xarakterik, etnik xüsusiyyəti, aldığı təhsil, ailə dəyərləri var. Yaşadığı dövlətin qayda-qanunları var. Mədəniyyət və din birlikdə insanların, xalqların həyat tərzini formalaşdırır. Hansısa ölkədə dini təhsil alır, şəriəti öyrənirəmsə, şəriətlə yanaşı, o ölkənin həyat tərzini, mədəniyyəti də mənə təbliğ olunur. Nəticədə, azərbaycanlı dini təbliğat yolu ilə iranlıya, ərəbə çevrilir. Mən iranlı, ərəb pisdirdir demirəm. Sadəcə azərbaycanlılar başqa xalqın nümayəndələri kimi yaşamasınlar, düşünməsinlər deyirəm. Bizim məqsədimiz ondan ibarətdir ki, ənənəvi İslamı qoruyub saxlayaq. Ənənəvi İslam nədir? Azərbaycanlı dindar olsun, amma din adı altında ərəbə, farsa, bir başqasına çevrilməsin. Bunun üçün dini təhsil önəmlidir. Ona görə də biz xaricdə dini təhsili məqsədəuyğun saymırıq. Amma bunun inzibati yollarla qarşısını almaq mümkün deyil. Doğru variant ölkəmizdə dini təhsili xaricdə olan səviyyəyə qaldırmaq, hətta daha yüksək səviyyədə formalaşdırmaqdır. Bizdə 2018-ci ilə qədər ali dini təhsil ödənişli idi".

Sədr müavini vurğulayıb ki, Bakı İslam Universiteti dövlət universiteti deyildi və bu, normal hal idi. Halbuki İranda, ərəb ölkələrində dini təhsil nəinki pulsuzdur, hətta tələbələrə təqaüd verirlər. Azərbaycan

2018-ci ilə qədər dini təhsilin ödənişli olduğu yeganə ölkə idi: "Prezident Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunu yaratdı və İstitudda, belə deyim, hər şey pulsuzdur. Pulsuz təhsil, pulsuz dərslər vəsaitləri, pulsuz qidalanma, pulsuz yataqxana, pulsuz geyim və təqaüd. Üstəlik, İstituddan məzun olduğu təqdirdə, Dövlət Komitəsinin keçirdiyi müsahibədə uğur qazanarsa, təyinat alır və dövlət ona maddi dəstək göstərir. Bu, onu deməyə əsas verir ki, tələbə yaxşı təhsil alacağı, daha doğrusu, biz ona yaxşı təhsil verəcəyimiz təqdirdə, o, yaxşı kadr olacaq. Başqaları bunu gördükdə onlar üçün xaricdə dini təhsil almağın hansısa üstünlüyü olmayacaq. Nə maddi, nə mənəvi təsir nöqtəyi-nəzərindən. Hazırda qarşımıza qoyduğumuz məqsəd Aİİ-də təhsilin keyfiyyətini daha da yaxşılaşdırmaqdır. Aİİ-də iki ixtisas var: İslamşünaslıq və Dinşünaslıq. İslamşünas yalnız məsciddə imam kimi fəaliyyət göstərə bilər. Yəni o, din xadimi olacaq. Dinşünasa isə bütün dinlər tədris olunur. O, gələcəkdə araşdırmaçı, pedaqoq ola, dövlət işində işləyə bilər. İslamşünaslıq ixtisasına qəbulda dini-psixoloji komissiya da var. Təkcə test kifayət deyil. Çünki islamşünas gələcəyin din xadimidir. Onun müəyyən dini-psixoloji durumu da yoxlanılmalıdır. İstitudda İslamşünaslığa qəbula yeni başlayanda intellektual səviyyə çox aşağı idi. Amma getdikcə cəmiyyətimiz reallıqları gördükcə, İslamşünaslıq ixtisasının orta keçid balı qaneedici səviyyəyə gəlib çatıb. Gənclər məqsədli şəkildə İslamşünaslığı seçirlər. Bütün bunları gördükdən sonra müəyyən din bilgiləri olan şəxsə xaricdə dini təhsil almaq cəlbədar deyil, onun üçün Aİİ-də oxumaq kifayət edir. Aİİ-nin artıq magistratura, doktorantura pilləsi var. Məni bir azərbaycanlı kimi sevindirir ki, Aİİ-ni və BDU-nun İlahiyyat fakültəsini bitirmiş gənclərimiz var, onlar doktoranturaya da sənəd verirlər. Biz vaxtı ilə görürdük ki, Türkiyədə və ya hansısa başqa ölkələrdə məscid imamı elmlər doktorudur. Yəni məscidindəki din xadimi də alimdir. Düşünürdük ki, görəsən, bizdə də nə vaxtsa belə olacaqmı? Təsəvvür edin ki, biz artıq bu prosesin astanasındayıq".

G.İsmayılovun sözlərinə əsasən, əsas məqsəd və vəzifə vicdan azadlığını təmin etməkdir: "Bu gün Azərbaycan vicdan azadlığının təmin edilməsi, dinlərarası münasibətlər, tolerantlıq, multikulturalizm baxımından nümunəvi ölkə kimi qəbul edilir. Təsəvvür edin ki, Azərbaycanda tolerantlığın səviyyəsi təkcə bir azərbaycanlının qürurla dediyi fakt deyil, din sahəsi, vicdan azadlığı üzrə ekspertlərin etiraf etdikləri həqiqətdir. Məsələn, mən xatırlayıram, Vatikanın keçmiş dövlət katibi Tarcisio Bertone Azərbaycana səfər edəndə belə bir ifadə işlətməmişdi ki, Azərbaycan Avropaya təkcə neft-qaz deyil, hətta tolerantlıq ixrac etməlidir. Eyni sözü ABŞ-ın keçmiş səfiri Enn Dörsidən də eşitmişdim. Yəni bu gün Azərbaycanda dinlərarası münasibətlər, tolerantlıq, multikulturalizm dünya üçün nümunədir. Eyni zamanda, Azərbaycanda bilirsiniz, həm sünnilər, həm şiələr - hər iki məzhəbin nümayəndələri yaşayır. Məzhəblərarası münasibətlər baxımından da Azərbaycan nümunədir. Məsələn, əksər müsəlman ölkələrinə getsəniz, aydın görürsünüz ki, şiə məscidi ayrı, sünni məscidi ayrıdır. Azərbaycanda, çox şükür, məscidləri məzhəblərə görə bölməmişik. İstənilən şəxs istənilən vaxt, istənilən məscidə gedib ibadət edə bilər. Heç bir maneə yoxdur. Bu da Azərbaycan xalqının yüksək mədəniyyətinin təzahürüdür. Biz bunu qoruyub saxlamalıyıq. Əsas işimizdən biri də budur və bu da olmalıdır".